תורה אור

כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת ובאנשים תקצץ: **גמ'** מ"ש נשים ומאי שנא אנשים נשים לאו בנות הרגשה נינהו משובחות אנשים דבני הרגשה נינהו תקצץ אי הכי מאי איריא מרבה כי לא מרבה נמי כי קתני מרבה אנשים תנא בר"א לענין שכבת זרע אבל לענין זוב אף הוא משובח כנשים ואפי' לענין שכבת זרע אם בא לבדוק בצרור או בחרס בודק ובמטלית לא והתניא בודק עצמו במטלית ובכל דבר שרוצה כדאמר אביי במטלית עבה הכא נמי במטלית עבה והיכא איתמר דאביי אהא דתנן *היה אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו איבריו אוחז באמתו ובולע את התרומה אוחז והתניא *רבי אליעזר אומר כל האוחז באמתו ומשתין כאילו מביא מבול לעולם אמר אביי במטלית עבה רבא אמר אפילו תימא במטלית רכה כיון דעקר עקר ואביי חייש דלמא אתי לאוסופי ורבא לא חייש דלמא אתי לאוסופי ולא *והתניא הא למה זה דומה לנותן אצבע בעין שכל זמן שאצבע בעין עין מדמעת וחוזרת ומדמעת ורבא כל אחמומי והדר אחמומי בשעתיה לא שכיח גופא ר"א אומר כל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם אמרו לו לרבי אליעזר והלא נצוצות נתזין על רגליו ונראה כברות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהן ממזרים אמר להן מוטב שיוציא לעז על בניו שהן ממזרים ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום תניא אידך אמר להן רבי אליעזר לחכמים אפשר יעמוד אדם במקום גבוה וישתין או ישתין בעפר תיחוח ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום הי אמר להו ברישא אילימא קמייתא אמר להו ברישא בתר דאמר להו איסורא הדר אמר להו תקנתא אלא הא אמר להו ברישא ואמרו ליה אין לו מקום גבוה ועפר תיחוח מאי אמר להן מוטב שיוציא לעז על בניו ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום וכל כך למה מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה דא"ר יוחנן כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה שנאמר °וירע בעיני ה' (את) אשר עשה וימת גם אותו רבי יצחק ורבי אמי אמרי כאילו שופך דמים שנאמר °הנחמים באלים תחת כל עץ רענן שוחטי הילדים בנחלים תחת סעיפי הסלעים אל תקרי שוחטי אלא סוחטי רב אסי אמר כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא תחת כל עץ רענן וכתיב התם °על ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן רב יהודה ושמואל הוו קיימי אאיגרא דבי כנישתא (א) דשף ויתיב בנהרדעא אמר ליה רב יהודה לשמואל צריך אני להשתין א"ל *שיננא אחוז באמתך והשתן לחוץ היכי עביד הכי והתניא ר"א אומר כל האוחז באמתו ומשתין כאילו מביא מבול לעולם אמר אביי עשאו כבולשת *דתנן בולשת שנכנס לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין להן פנאי לנסך אלמא דכיון דבעיתי לא אתי לנסוכי הכא נמי כיון דבעיתי לא אתי להרהורי והכא מאי ביעתותא איכא איבעית אימא ביעתותא דליליא ודאיגרא ואיבעית אימא ביעתותא דרביה ואב"א ביעתותא דשכינה ואיבעית אימא אימתא דמריה עליה דקרי שמואל עליה אין זה ילוד אשה ואיבעית אימא נשוי הוה דאמר רב נחמן °אם היה נשוי מותר ואיבעית אימא כי הא אורי ליה דתני אבא בריה דרבי בנימין בר חייא אבל מסייע בביצים מלמטה ואיבעית אימא כי הא אורי ליה דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן גבול יש לו מעטרה ולמטה מותר

מעטרה

בראשית לח

ישעיה נז

רש"י

כל היד המרבה לבדוק. שבודקת תמיד שמא ראתה: בנשים משובחת. שמתוך כך לא אתי לידי ספק טומאה ובעלה לא אתי לידי איסורא: ובאנשים. שבודק עצמו תדיר באמתו שמא יצא ממנו קרי: תקצץ. שמתחמם ומרגיש כשממשמש באמה ומוציא שכבת זרע לבטלה: **גמ'** הרגשה. שמזדעזעין אבריו כשמתחמם ורואה קרי: אנשים. משובחת דקתני קאי מרבה' אבל אתקצץ דבאנשים אפילו חדא זימנא: לענין זיבה. שלא זב ממנו ורוצה לבדוק כדי למנות ראיותיו שתים לטומאה ושלש לקרבן. זוב דומה למי בצק של שעורים ובא מבשר המת ושכבת זרע בא מבשר החי וקשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת*: בצרור. דבר קשה אינו מחמם: במטלית עבה. קשה היא ואינה מחממת: שנזדעזעו אבריו. שנעקר זרע מגופו: אוחז באמה. שלא יצא הזרע עד שיבלע את התרומה שבפיו דתנן לקמן בפ' יוצא דופן (דף מ.) הזב ובעל קרי אין מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ: כאילו מביא מבול. שעבירה זו היתה בידם דכתיב (בראשית ו) כי השחית כל בשר ואמרו* ברותחין קלקלו: כיון דעקר עקר. ומשום חמום דהשתא לא נפיק מידי: לא שכיח. וכי קתני למה זה דומה (ב)דמשמע ליה לא יצא אלא ע"י משמוש האבר שאינו נעקר יחד אלא כשהוא ממשמש יוצא מעט מעט והולך אבל היכא דיצא מהרגשה ונעקר כולו כאחד תו לא מוסיף: ניצוצות ניתזין. שאינו אוחז ואינו מטיל למרחוק: כרות שפכה. קרים אין מימי רגליו עושים כיפה: איסורא. אסור לאחוז ואפילו אי אפשר לו בענין אחר אע"פ שמוציא לעז כדקתני מוטב שיוציא לעז כו': תקנתא. ישתין על גבי עפר תיחוח דמשמע דאי ליכא הכי יאחוז באמה: הנחמים באלים. שמתחממים בעלי אילנות במדורות גדולים כלומר בעלי האלות: באלים. כמו (שם לה) תחת האלה: דשף ויתיב. שם מקום (ג)המובלע במלכות נהרדעא מפי מורי הזקן*: אחוז באמה. שלא יפלו מים על הגג: עשאוהו. לאה דרב יהודה: כבולשת. גולשת חיל שמחפשין ובוחין כדמתרגמינן (שם לא) ויחפש ובלש: דליליא. ומתיירא שמא יפול: דרביה. שמואל: דשכינה. שורה בבית הכנסת: אימתא דמריה. הקב"ה ואפי' במקום אחר נמי שרי לדידיה: עטרה. שפה גבוהה המקפת את ראש הגיד:

ו בע"י: מעטרה.

מעטרה

תוספות

כל היד · באנשים תקנה · ואם צריך לבדוק יבדוק בצרור או בחרס כדאמר בגמ' וא"ת הא לקמן אמר דלמטה מעטרה מותר והיינו בפי האמה ושם הוא בודק עצמו וי"ל דנס למעלה לצד הגוף צריך לבדוק שמא הלך שם טפת קרי א"נ אפי' מעטרה ולמטה לא שרי אלא להשתין משום ניצוצות או משום בית הכנסת אבל כדי לבדוק עצמו לא:

נשים דלאו בנות הרגשה נינהו · נראה דמפרש (יבמות יב:) ג' נשים משמשות במוך היינו צריכות ואבל נשים שוכרות משום [דלא] מיפקדא אפריה ורביה י"ל כיון דלאו בנות איסור הרגשה נינהו אפילו הוו מרגישות לפי' ר"ת קשה לר' יוחנן בן ברוקא דתניא (שם דף סה:) על שניהם הוא אומר פרו ורבו ועוד נמי דלא מפקדי אפרי' ולבטלה זרע מוקמו לאיש וכל מוכין שבמוך וי"ל דהיינו טעמא שאשה לשלם מוריעות כשלים ושם סוה דרך לבוריש אבל אנשים מוריעים כמון ואין דרך להוריש שם · גי"ל]:

אוחז והתניא רבי אליעזר אומר כו' · ואם תאמר לימא הא דקאמר אוחז ובולע היינו למטה מעטרה דשרי וי"ל אם יניח הזרע לבא עד פי האמה שוב לא יוכל לעכבו אי נמי כיון שאוחז באמה בדוחק שלא יצא זרע יש להחמיר אפי' למטה מעטרה וא"ת ומאי פריך מר' אליעזר והלא רבנן פליגי עליה ושרו וכן לקמן מאי פריך מדרב יהודה מרבי אליעזר וי"ל דרבנן לא שרו אלא במשתין משום לעז ממזרות אבל לצורך ד"א אסרי ורב יהודה נמי היה עומד במקום גבוה דליכא ניצוצות ולא היה אוחז אלא כדי שלא יפול מי רגלים על הכותל ובהא לא שרו רבנן אי נמי לסוף הודו חכמים לדברי ר' אליעזר מדאמר בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ·) אין מי רגלים כלין אלא בישיבה או בעפר תיחוח או במקום גבוה והיינו כרבי אליעזר אבל אוחז באמה לא קאמר אע"ג דמסתמא כמו כן כלין ולקמן בפירקין (דף טז:) שלש שאלתי והשיב אוחז באמה ומשתין ולא הוזכר שם רבי אליעזר*:

והלא ניצוצות ניתזין · וא"ת וישפשף בידו כדאמרי' בפ' אמר להם הממונה (יומא ל·) דמלוה לשפשף וי"ל דכשאין אוחז איכא רוב ניצוצות ולא סגי בשפשוף אבל כאוחז ליכא אלא מעט וסגי בשפשוף דאי הוה סגי בשפשוף אף כשאינו אוחז גם רבנן לא הוו שרו:

ויעמוד במקום גבוה · ואפילו בקרקע קשה והא דאמר בפרק מומין אלו (בכורות דף מד:) לא ישתין אדם על גבי מקום קשה ולא על גבי כלי דאמר רב הני מודרי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם וי"ל דהתם מיירי סמוך לפרת שהוא גבוה מכל הנהרות כדאמרינן (בכורות דף נה·) כל הנהרות למטה משלש נהרות ושלש נהרות למטה מפרת ומפרת שהוא גבוה מכולם יורד לעין עיטם שהוא גבוה כדאמרי' (זבחים דף נד:) סבור למבנייה בעין עיטם דמדלי טפי אבל רחוק מפרת או אפילו לתוך שאר נהרות שרי:

אם היה נשוי מותר · ובפ' כל כתבי (שבת דף קיח:) דקאמר דקרי ליה לרבי רבינו הקדוש שלא הגיע ידו למטה מאבנטו היינו רבותא שהיה נשוי והיה מחמיר על עצמו:

המקשה

[וע"ע תוס' יומא ל: ד"ה מטה]

◆

תוספי הרא"ש

מתני' כל היד המרבה וכו' ובאנשים תקצץ · באותו ענין שהוא מתחמם אבל מעטרה ולמטה או בצרור או במטלית עבה אם בא לבדוק בודק: נשים דלאו בנות הרגשה נינהו · פרש"י שאינן מתחממות ורואות קרי מחמת מישמוש · משמע הא אם מתחממות אסור אלמא נשים מוזהרות על השחתת זרע · וכן משמע מתוך פר"ח שפי' נשים דלאו בנות הרגשה נינהו שרואות דם בלא הרגשה ומשמע שר"ל אע"ג דמפקות זרע לבטלה טוב לה שתבדוק כדי להפריש מטומאת טהרות ולפשפש עם בעלה כטומאה · אבל אנשים שאינן רואין קרי ולא הרגישו למה יבדקו אבל אם היו רואים בלא הרגש מיקרי משובח כשבודק אע"פ שמוציא זרע מידי דהוה אזוב · ועוד י"ל דלאו בני איסור הרגשה נינהו אע"פ שמתחממות ורואות קרי וא"ת ומ"פ וכ"ת משום דלא מיפקדי אפריה ורביה אנשים נמי לאחר שקיימו לא ליפרו · ומפי' י"ל אנשים לעולם מיפקדי משום דכתיב בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידיך כדאיתא בפרק הבא על יבמתו ומיהו קשה לר' יוחנן בן ברוקא דאמר התם על שניהם הוא אומר פרו ורבו ליתסרין · וי"ל דהיינו טעמא דאנשים מיפקדי לפי שמזריע מבחוץ אבל אשה מזרעת מבפנים · והא דאמרי' ג' נשים משמשות במוך ומשמע הא שאר נשים אסירי וי"ל לפר"ח ולרש"י ניחא דאסירי משום השחתת זרע ולאידך פירושא נמי איכא למימר דאסירי משום שמשחיתות זרע האיש · א"נ איכא לפירושי צריכות לשמש במוך: אי הכי מאי איריא מרבה כי לא מרבה נמי · פי' אא"ב מתני' לענין זב איירי ואע"ג דבזוב ליכא למיחש מ"מ גזרה לענין זוב אטו שמא יבדוק לענין שכבת זרע הכי גזור רבנן דוקא במרבה אבל בלא מרבה לא גזור כיון דאינו אסור אלא משום גזירה בעלמא ועוד דלא מצי למיגזר אפי' בלא מרבה שהרי צריך הוא לבדוק כדי לידע מנין ראיותיו ולספור ז' נקיים אלא כיון דמוקמת מתני' משום דאנשים בני הרגשה נינהו אלמא בשכבת זרע מוקמת לה דאי בזוב ומשום גזרה הכי הוה לך למימר אנשים דאתי לידי התשה בשכבת זרע · א"ח אפי' לא מרבה נמי · א"נ י"ל אא"ב מתני' בבודק בצרור או בחרס או במטלית עבה דלא אתי לידי חימום · ומפי' במרבה גזור שמא ישכח ויבדוק במטלית רכה אלא כיון דאמרת אנשים דבני הרגשה נינהו אלמא דבמטלית רכה מוקמת לה דאי במטלית עבה משום גזירה הכי הוה לך למימר אנשים דאיכא למיגזר בהו משום הרגשה: והתניא רבי אליעזר אומר · א"נ אע"ג דרבנן פליגי עליה · פריך מר' אליעזר וכן לקמן פריך מיניה עליה דשמואל דנראה שהודו חכמים והודו לר' אליעזר ולאו מחלוקת גמור הוא אלא ששאלו לו מה יעשו לניצוצות וכן משמע מהא דתלמודא ביומא בפרק אמר להם הממונה גבי כל המטיל מים משך (כבוס) קידוש ידים ורגלים חייב בגמרא בשלמא רגלים משום דאיכא ניצוצות ומדאיכא ניצוצות אלמא משמע דאסור לאחוז באמה וכן בפ' כיצד מברכין דקאמר ואי ליכא עפר תיחוח יעמוד במקום גבוה וישתין במקום מדרון. והלא ניצוצות ניתזין · תימה אמאי לא מתיר שמשפשף כדמשמע ביומא או ישייע מביצים ולמטה או מעטרה ולמטה:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות משכב ומושב הלכה ו ופ"א מהל' איסורי ביאה הל' יח סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד סי' קפד סעי' א' וסי' קנו סעיף ט [וכרב אלפס שבת פרק י"ד דף מג:]:

ב ב מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' כג סמג לאוין קנו טוש"ע אה"ע סימן כג סעיף ד:

ג ג מיי' פ"ז מהלכות תרומות הלכה ד:

ד ד מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' כג סמג שם טוש"ע א"ח סי' ג סעיף יד וטוש"ע אה"ע סימן כג סעי' ה

ה ה מיי' פ"ד מהלכות תפילין הל' יח וע"ש טוש"ע א"ח סי' ג סעי' יג:

ו ו מיי' פכ"א מהלכות איסורי ביאה הל' יח סמג לאוין קנו טוש"ע אה"ע סי' כג סעיף ג:

ז ז מיי' שם הלכה יט טוש"ע שם סעיף ב:

ח ח מיי' פי"ב מהלכות מאכלות אסורות הל' כד סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן קכט סעיף יג:

ט ט מיי' פרק כא מהל' איסורי ביאה הל' כג סמג לאוין קנו טוש"ע א"ח סי' ג סעיף יד וטוש"ע אה"ע סימן כג סעיף ד:

י י טוש"ע א"ח סי' ג סעיף טו:

יא כ טוש"ע שם סעי' יז:

מסורת הש"ס

◆

מוסף רש"י

ראה בעמ' הקודם למטה

[לקמן לה:]

לקמן מ:

שבת מא. לקמן מג:

[ר"ה יג:]

[לקמן מג:]

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' בכנישתא דשף ויתיב · נ"ב ע"ל בערוך ע' כפיר נפ"ק פ' כל הכנסים וס"פ אם אין מכירין: (ב) רש"י ד"ה לא שכיח וכו' דמשמע ליה: (ג) ד"ה דשף וכו' המובלע כ"כ בתוס' המדע השומר בפקע הסוף של נהרדעא:

[ועי' תוס' כ"ה כו: וכמגילה כט: וכפ"ו מג:]

דברים יב

[ברכות נו: ועמ"ש בסוד על הגליון תענית יט:]

ע"ז מ: [כתובות כו: שבת פח:]